

Европейски съд по правата на човека

Какво представлява Европейският съд по правата на човека

Европейският съд по правата на човека (по-нататък за краткост “Съда”) е международен съд със седалище в Страсбург. Състои се от съдии от страните-членки на Съвета на Европа и броят им е равен на броя страните, които са ратифицирали *Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи* (по-нататък за краткост “Конвенцията”). Съдиите не представляват държавите, от които произлизат, а се изявяват в личното си качество на съдия. В работата си по заявленията за съдебно разглеждане Съда се подпомага от т.нар. Секретариат, която се състои предимно от юристи от всички страни-членки (известни още като юридически секретари). Те са независими от страната, от която произлизат и не могат да представляват нито заявителите от съответната страна, нито самата страна.

Какво представлява Конвенцията

Европейската Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи е международен акт, който се подписва само от страни-членки на Съвета на Европа. Конвенцията е учредителен акт за Съда и установява компетентността му и правилата за неговото функциониране. Конвенцията съдържа правата на Съда и гаранциите относно изпълнението на решенията му, които страните-членки са се задължили да спазват.

Какви са правомощията на Съда

Съда тълкува и прилага Конвенцията. Неговата задача е да осигури спазването от страна на страните-членки на разпоредбите на Конвенцията. В изпълнение на това си задължение Съда разглежда заявления за жалби, заведени от физически лица или понякога от държави. Ако установи, че дадена страна-членка е нарушила едно или повече от правата и гаранциите по Конвенцията, Съда излиза с решение. Решенията са обвързващи за страната, спрямо която са издадени и тя е задължена да ги изпълни.

В кои случаи може да се заведе жалба пред Съда

Право на жалба има всеки, който смята че пряко и лично е бил жертва на нарушение на правата и гаранциите, предвидени в Конвенцията или Протокола към нея. Нарушението трябва да е извършено от страна, която е обвързана с Конвенцията.

Кои са правата, които се защитават от Конвенцията

- Правото на живот
- Правото на справедлив процес по граждански и наказателни дела
- Правото на зачитане на личния и семеен живот
- Свободата на изразяването на мнение
- Свободата на мисълта, съвестта и религията
- Правото на ефективно лечение

- Правото на неприкосновеност на собствеността
- Правото да избира и да бъде избран при провеждане на избори

Какво забраняват Конвенцията и Протокола към нея

- Изтезанията и унижително отношение или наказание
- Своеволното или противозаконно задържане
- Дискриминация при упражняването на правата и свободите съгласно Конвенцията
- Експулсирането от страна или отказът от пускането им на граждани на съответната страна
- Смъртното наказание
- И колективното експулсиране на чужденци

Какви са условията за завеждане на заявлението за жалба

Жалбоподателят трябва да е гражданин на една от страните-членки по Конвенцията. Нарушението, срещу което се жали трябва да е извършено в юрисдикцията на някоя от страните-членки, което обикновено означава на нейна територия.

Жалбоподателят може да е физическо или юридическо лице – неправителствена организация или търговска фирма.

Жалбоподателят трябва директно и лично да е бил жертва на извършеното нарушение. Не може да се внасят жалби по принцип, например срещу закон или някаква друга национална мярка, само защото изглеждат да са несправедливи. Не може да се завежда жалба от името на друго лице, освен ако не налице е упълномощаване.

Жалбоподателят трябва да е предприел всички възможни мерки и средства за защита на правата си в съответната Държава (обикновено това означава подаване на иск или жалба до компетентния национален съд, последван от въззивно обжалване и когато това е предвидено в закона, и от касационно обжалване). Необходимо е мерките да са предприети реално и да е търсена ефективна защита.

Заявлението за жалба трябва да бъде подадено до Съда в срок от шест месеца от датата на решението на последната национална съдебна инстанция. След този срок заявлението няма да бъде прието.

Срещу кого може да се подаде заявление за жалба

Срещу една или няколко от държавите, обвързани с Конвенцията, които по преценка на жалбоподателя са нарушили Конвенцията чрез действие или бездействие, което директно е увредило жалбоподателя. Действието или бездействието, което се претендира да нарушава Конвенцията, трябва да е извършено от един или повече държавни органи в съответната Държава (например съд или административен орган)

Съда не разглежда жалби срещу физически лица или частни институции като например търговски компании.

Какъв може да бъде предмета на заявлението за жалба

Жалбата трябва да се отнася до някое от правата, предвидени в Конвенцията. Извършените нарушения могат да се отнасят до широк кръг въпроси като например:

- мъчения и унижително отношение към затворници;
- незаконно задържане;
- дискриминация при упражняването на правата по Конвенцията;
- родителски права;
- неприкосновеността на личния и семейния живот, на дома и кореспонденцията;
- ограничение на правото да се изразява мнение или да се разпространява и получава информация;
- свободата да се участва в събрания и демонстрации;
- експулсиране и екстрадиция;
- конфискация на имущество и експроприация.

Не можете да се подават жалби срещу нарушение на друг акт, освен Конвенцията (като например по Всеобщата декларация за правата на човека и Хартата на основните свободи)

Процедура на подаване и приемане на жалби

Жалбоподателят изпраща писмо до Съда, в което ясно описва жалбата си, след което получава заявление по образец, което трябва да попълни. Може и директно да попълни заявлението по образец, ако разполага с него. Ако заявлението бъде изпратено чрез факс, трябва да последва изпращане на копие по пощата. Заявленията и писмата се изпращат на следния адрес:

**The Registrar
European Court of Human Rights
Council of Europe
F-67075 Strasbourg Cedex**

Жалбата е писмена, на официалните езици на съда (английски или френски) или на някой от официалните езици на Страните, ратифицирали Конвенцията. Не се изисква и не е препоръчително жалбоподателят да отиде лично до Страсбург, за да представи случая си. Това нито ще ускори разглеждането, нито ще му даде възможност да получи правен съвет, само ще го натовари с разноски, които няма да бъдат погасени.

След получаването на заявлението за жалба от Секретариата може да поискат от жалбоподателя допълнително документи, информация или обяснения, отнасящи се до жалбата.

Заявлението за жалба трябва да съдържа:

- Кратко изложение на фактите и оплакванията;
- Посочване на правата по Конвенция, които се твърди, че са нарушени;
- Мерките за защита, които до този момент са предприети;
- Копия на решенията взети по съответния случай от всички национални органи (тези документи няма да бъдат върнати, така че следва да се прилагат копия).
- подпис на заявителя-жалбоподател или на неговия пълномощник

Жалбоподател, който не желае самоличността му да бъде разкрита, трябва да уведоми Съда своевременно, излагайки причините за това. Председателят на Съда преценява основателността на искането.

На етапа подаване на заявление не е необходимо жалбоподателят да бъде представяван от адвокат. Ако обаче такова е желанието на жалбоподателя, трябва заедно със заявлението да бъде изпратено пълномощното на адвоката.

Как протича производството

Производството се провежда писмено. Информация за решението на Съда също се изпраща писмено. Публичните изслушванията са изключение.

Случаите се разгледат безплатно за жалбоподателите. Във фазата на разглеждането по същество представителството чрез адвокат е желателно. Разходите за наетия адвокат, както и тези за проучвания и кореспонденция са за сметка на жалбоподателя. В тази фаза Съда уведомява съответната Държава за заведената срещу нея жалба.

След внасяне на заявлението жалбоподателят може да кандидатства за правна помощ. Тя не се предоставя автоматично, без да бъде поискана. Предоставянето ѝ след поискване не става незабавно, а в по-късен етап от производството.

Кои са основните фази на процеса

Съда най-напред преценява допустимостта на заявлението за жалба. Съда отхвърля жалбата като недопустима, когато тя е несъвместима с разпоредбите на Конвенцията или Протокола към нея, когато е явно неоснователна или представлява злоупотреба с правото на жалба, както и ако е анонимна или е по спор, който вече е бил разрешен от друг международен съд. Ако са предявени няколко оплаквания, Съда може да обяви едно или повече от тях за допустими и да отхвърли останалите. Решението за обявяване на заявлението или някоя от жалбите за недопустими е окончателно и не подлежи на обжалване. Ако заявлението или някоя от съдържащите се в него жалби е обявено за допустимо, Съда най-напред приканва страните да се споразумеят. Ако не се постигне споразумение, Съда разглежда жалбата и решава дали има нарушение на Конвенцията.

Какво може да реши Съда. Изпълнение на решенията

Ако Съда намери, че е налице нарушение, може да присъди справедлива сума като обезщетение за претърпените вреди. Съда може също да задължи съответната страна да възстанови разходите на жалбоподателя, направени в хода на производството. Ако Съда намери, че не е налице нарушение, жалбоподателят не плаща допълнителни разноси (например тези на Държавата-ответник).

Съда не е отговорен за изпълнението на решенията си. След като те бъдат приети, отговорността за изпълнението им преминава върху Комитета на Министрите към Съвета на Европа, който има за задача да наблюдава изпълнението и да осигури плащането на обезщетенията.

Какво не може да решава Съда

Съда не действа като съд по обжалване срещу националните съдилища; не преразглежда дела и не може да променя или отменя техните решения.

Обикновено Съда не предприема междинни мерки спрямо институцията, срещу която е оплакването. В изключителни случаи Съда може обаче да предприеме такива мерки. На практика той прави това, когато е налице сериозен риск от физическо увреждане на заявителя.

Съда не дава правни съвети, нито информация за разпоредбите на националното законодателство.

Радиопредаване от 05.03.2007

Събеседник: Момчил Събев, юрист в Секретариата на Европейския съд по правата на човека